

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації

Мамони Ангеліни Геннадіївни

на тему: «**"Новий орієнталізм" у музиці першої третини ХХ століття (на
прикладі композиторських прочитань поезії Рабіндраната Тагора)**»

на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – «Музичне
мистецтво» з галузі знань 02– «Культура і мистецтво»

Публічну презентацію наукових результатів дисертації

проведено на засіданні кафедри історії української та зарубіжної музики
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського
«28» травня 2024 року, протокол №11

Обґрунтування теми дослідження. Актуальність обраної дисертаційної теми полягає у необхідності осмислення пов'язаної із поезією Р. Тагора творчості композиторів першої третини минулого століття у контексті орієнтального дискурсу, що існував у європейській культурі впродовж століть. Композитори, чії опуси обрані для аналізу, є представниками різних національних шкіл: французької, італійської, польської, української, австрійської, чеської та американської. Попри властиві їм відмінності розглянуті твори демонструють певну типологічну схожість, що проявляється у відмові від існуючого на той час у західно-європейській музичній традиції комплексу засобів відтворення феномену орієнтального. Дослідження спрямоване на вивчення специфіки цієї тенденції у композиторських утіленнях поезії Р. Тагора, а саме – віршів з його збірок «*Gitanjali*» та «*The Gardener*», перекладених англійською з бенгалі самим поетом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі історії української та зарубіжної музики згідно з планом науково-дослідницької роботи Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського в рамках комплексної теми: «Історичні обрії сучасного музикознавства» (протокол № 2 від 17.09.2021 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (протокол №4 від 27.11.2020), уточнено на засіданні Вченої ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (протокол № 7 від 30.01.2024 р.).

Мета дослідження – обґрунтування поняття «новий орієнталізм» для визначення того музично-стильового явища перехідного типу, яке виникає на стадії розвитку західного музичного мистецтва першої третини ХХ століття на теренах осмислення та відтворення орієнтального феномену, зокрема репрезентованого у поезії Рабіндраната Тагора.

Об'єктом дослідження обраний музичний орієнталізм в його історичних метаморфозах. **Предметом** – принципи музичної репрезентації східних образів у період становлення музичного модернізму.

Матеріалом дослідження є ряд творів європейських та американських композиторів на вірші Р. Тагора зі збірок «Гітанджалі» та «Садівник», серед яких – камерно-вокальні твори «*Poème de Gitanjali*» op.22 та «*2 poèmes d'amour*» op. 30 Д. Мійо, «*Tre Poemi di Rabindranath Tagore da "Il Giardiniere"*» Ф. Альфано, «*4 Gesänge Op. 41 aus "Der Gartner" von Rabindranath Tagore*» op. 41 К. Шимановського, солоспів «Він шепнув мені...» з циклу «Чотири романси» op. 11 П. Козицького; «*Gitanjali: Song Offerings*» Дж. Карпентера та «*Triptych for High Voice and String Quartet*» А. Шеперда; чоловічий хор за участі соло сопрано, тенору та баритону «*Potulný šílenec*» Л. Яначека; «*Lyrische Symphonie*» op. 18 А. Цемлінського. Окрім того, матеріалом аналітичних нарисів у рамках дослідження стали зразки, що демонструють «традиційне» функціонування музичного орієнталізму у творах європейських композиторів, зокрема «*Gnossiennes*» Е. Саті та «Східна мелодія» М. Лисенка на вірш Л. Українки.

Методи дослідження. Дисертація базується на комплексному підході, який включає використання герменевтичного підходу, що дозволив представити об'єкт дослідження як музично-історичне явище у його художньо-естетичних, емоційно-виразових, композиційних і жанрово-інтонаційних параметрах. Історіографічний та джерелознавчий методи були використані для розкриття соціокультурних чинників, що вплинули на процеси відтворення східної образності в європейському мистецтві. Застосування компаративного методу мало на меті у зіставленні виявити специфіку окремих зразків композиторських інтерпретацій одного поетичного тексту. Методи інтонаційного, жанрового, структурного та гармонічного аналізу використані для виявлення тематичних, фактурних і композиційних параметрів музичного матеріалу та особливостей його розвитку. Інтермедіальний підхід використаний для осягнення практики міжмистецьких взаємодій з використанням віршованого тексту.

Теоретична база складається з наукових положень, що містяться у вивчених джерелах з наступних питань:

– дослідження історичних та теоретичних проблем європейського мистецтва – Т. Гундорова (2009), J. Barnes (2019), F. De Donno (2019), H. Laurens (2004), A. Macfie (2019), J. Ramazani (2020), E. Said (1978; 1994), T. Taylor (2007);

– наукові розвідки, присвячені окремим композиторським постатям, – Т.Булат (2009), М. Гордійчук (1985), Д. Полячок (2014; 2019), А. Beaumont (2000), Т. Chylińska (1993; 2008), Collaer P. & Galante J. (1988), С. Floros (2014), Е. Forbes (1992), L. Gorrell (2002), L. Harrison (2007), В. Kelly (2016), М. MacDonald (2008), М. Moskovitz (2010), Т. Pierson (2001), Н. Pollack (2001), О. Pukl, J. Tyrrel, & V. Reittererová (2001), J. Samson (1980, 2001), А. Wightman (1999; 2002);

– літературознавчі праці, присвячені життю та творчості Р. Тагора, практиці іншомовних перекладів його віршів – М. Гош (2024), Р. Chakravarti, & М. Prayer (2023), S. Chaudhuri (2021), А. Ghosh, & Е. Brewer Redwine (2022), R. Head (2010), М. Lago (1976; 1989), W. Radice (2016), S. Rayapati (2010), К. Samiran, N. Amar (2006), А. Sen (2005; 2014), J. Shaw (2013), Е. Thompson (1991);

– культурологічні та історико-музикологічні дослідження – О. Берегова (2020), І. Драч (2009; 2010); Жаркова В. (2009); О. Зінкевич (2007); Л. Корній (2001; 2011); О. Корчова (2020), Л. Мельник (2004); О. Огнева (2007), С. Павлишин (2005), М. Ржевська (2005), С. Dahlhaus (1983). С. Kimball (2006), М. Head (2018), R. Lakeway & R. White (1989), R. Locke (1998; 2001; 2007; 2011; 2012; 2015), Z. Roman (2008), А. Ross (2009), D. Scott (1998), S. Sen (2008), R. Taruskin (2005);

– дослідження, присвячені теоретичним та методологічним проблемам музикознавства –В. Москаленко (2013), О. Овсянікова-Трель (2023), С. Шип (1998; 2023), К. Smith (2020).

Наукова новизна отриманих результатів.

Аспіранткою Ангеліною Мамоною *вперше*:

- розглянута специфіка композиторського прочитання поезії Р. Тагора в аспекті оновлення орієнтальної парадигми у музичному мистецтві Європи і Сполучених штатів Америки; запропоноване узагальнене визначення для історичної локалізації цього досвіду трансформації настанов орієнталізму;
- визначені функціонування уявлень про мистецтво Індії в аспекті його європейської рецепції, охарактеризовані у відповідному ракурсі конкретні зразки композиторської творчості як самотутньої реакції на історичні виклики кризових часів, спричинених Першою світовою війною;

- введені у науковий обіг аналітичні репрезентації музичних творів на вірші Р. Тагора представників різних національних шкіл – української, польської, чеської, італійської, французької, австрійської, американської.

Уточнено і доповнено:

- сучасні теоретичні концепції орієнталізму, шляхи оновлення пов'язаної з ним музичної практики;
- методи аналізу явищ міжмистецьких взаємодій, у тому числі їх втілення у художніх структурах музичних текстів із словом;
- феноменологію музичної «тагоріани» у контексті пост-романтичних тенденцій в умовах розгортання музичного модернізму;
- значення Присутності постаті Р. Тагора у музично-історичних реаліях першої третини ХХ століття;
- уявлення про оригінальний досвід музичних прочитань поезії Р. Тагора у різних національних культурах Заходу.

Набули подальшого розвитку:

- принципи вивчення репрезентації східної образності як особливої сфери уваги у сучасному мистецтві.

Практичне значення отриманих результатів Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі вивчення історії та теорії музики у закладах вищої освіти, для розробки текстів лекцій, навчально-методичних посібників та програм із дисциплін «Історія світової музичної культури», «Історія української музики», «Аналіз музичних творів», «World music», «Музичне східознавство», «Інтермедіальні студії у сучасній музикології» тощо. Робота може посилити науковий інтерес до орієнтальних феноменів у західному мистецтві, спонукати до їх подальшого осмислення, а також надати корисну інформацію для сучасних митців-практиків, сприяти розширенню музичного репертуару та поглибленню уявлень про музичну практику першої третини ХХ століття.

Апробація результатів дослідження. Обговорення дисертації відбувалось на кафедрі історії української та зарубіжної музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Матеріали дисертації опубліковані у виступах на 13 всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Бетховен та ХХІ сторіччя: європейський простір мистецької освіти» (22-23 жовтня 2020 року, Харків, ХНУМ ім. І. П. Котляревського);

2. Міжнародна науково-творча конференція «Бетховенські традиції виконавства в просторі камерного музикування XIX–XX ст. (до 250-х роковин від дня народження Л. ван Бетховена). (10–12 грудня 2020 року, Львів, ЛНМА імені М.В. Лисенка);
3. Міжнародна науково-практична конференція «Музична комунікація у питаннях та відповідях» (15–18 січня 2021 року, м. Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
4. Всеукраїнській науково-практичній конференції «Леся Українка на перехресті культур і часів», присвяченій 150-річчю Лариси Косач (18-20 березня 2021, Харків, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського; Музей книги і друкарства України);
5. II Міжнародна конференція Ради молодих вчених «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (17-18 травня 2021 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
6. Міжнародний науковий симпозіум "Черкашинські читання" (10-12 грудня 2021 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського); Міжнародний науковий форум «Музикознавчий універсум молодих» (1–2 березня 2022 року, Львів, ЛНМА імені М.В. Лисенка);
7. III Міжнародна науково-творча конференція Ради молодих вчених «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (21-22 травня 2022 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
8. XVII Молодіжна науково-творча конференція «Дні науки» (26-27 травня 2022 року, Одеса, ОНМА ім. А. В. Нежданової);
9. Міжнародна науково-практична конференція «ХНУМ імені І. П. Котляревського 105 років: звершення та випробування» (11–12 жовтня 2022 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
10. II Міжнародні Черкашинські читання «Мистецтво і митці в часи криз та катастроф» (18-19 листопада 2022 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
11. IV Міжнародна науково-творча конференція «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (до Дня науки в Україні) (20–21 травня 2023 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського)

- 12.ІІІ Міжнародні Черкашинські читання «Музична і театральна історія: події, факти, коментарі» (24–25 листопада 2023 року, Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського);
- 13.V Міжнародна науково-творча конференція «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (до Дня науки в Україні) (18-19 травня 2024 року Харків, ХНУМ імені І. П. Котляревського).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у трьох статтях у фахових виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України, а також у чотирьох збірках матеріалів міжнародних конференцій.

Статті у наукових фахових виданнях України:

За темою дисертації опубліковані 3 одноосібні статті у спеціалізованих виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України:

1. Мамона, А. Г. (2022). «Східна мелодія» Л. Українки – М. Лисенка: специфіка відтворення орієнтальних образів. Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків. Вип. 26. С. 56-66. https://aspekty.kh.ua/vypusk26/aspekt_26_4_mamona.pdf
2. Мамона, А. Г. (2023). Лірика Р. Тагора в композиторських інтерпретаціях: спроба порівняльного аналізу. Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків. Вип. 33. С. 22-38. https://aspekty.kh.ua/vypusk33/aspekt_33_2_Mamona.pdf
3. Мамона, А. Г. (2023). «Чотири пісні» ор. 41 на вірші Р. Тагора в музикознавчій рефлексії: аспекти висвітлення орієнтальних візій Кароля Шимановського. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. ст. Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків. Вип. 69. С. 40-55. https://intermusic.kh.ua/vypusk69/problemy_69_2_mamona.pdf

Публікації, які свідчать про апробацію матеріалів дисертації:

1. Мамона, А. (2020) Орієнтальні зацікавлення Людвіга ван Бетховена (з історії нереалізованих проєктів). Бетховенські традиції виконавства в просторі камерного музикування ХІХ-ХХІ ст. (до 250-х роковин від дня народження

Л. ван Бетховена): Матеріали [Тези] Міжнародної науково-творчої конференції, 17 грудня 2020 року, ЛНМА імені М.В. Лисенка. Львів. С. 66-67.

2. Мамона, А.(2021). Орієнталізм vs «новий орієнталізм». Історична наступність у мистецькому та науковому континуумі: тези доповідей за матеріалами Черкашинських читань, 10–12 груд. 2021 року. Харків : Вид-во ТОВ «Естет Прінт». С. 164–166.

3. Мамона, А. (2022). Орієнталізм у музиці М. Лисенка: на перетині знакових полів. Міжнародний науковий форум Музикознавчий універсум молодих, 1 – 2 березня 2022 року : протоколи засідань. Львів. С. 36-37.

4. Мамона, А. (2023). Кароль Шимановський: паломництво у країну Сходу (пошуки сенсів в умовах воєнного часу). Мистецтво і митці в часи криз та катастроф: тези доповідей за матеріалами II Черкашинських читань, 18–19 лист. 2022 року / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; Суми : Триторія. С. 124 -127

Характеристика особистості здобувача

Мамона Ангеліна Геннадіївна здобула повну вищу освіту в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського у 2020 році за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», освітня програма «Музикознавство», ступінь магістра з присвоєнням професійних кваліфікацій «Музичний критик, лектор, науковець-дослідник, викладач закладу вищої освіти». Навчалася в аспірантурі ХНУМ імені І. П. Котляревського з 01.09.2020 по 27.10.2022 на кафедрі теорії музики, з 28.10.2022 по нині – на кафедрі історії української та зарубіжної музики (науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор І. С. Драч).

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним вживанням лінгвістичної та спеціальної термінології. Стиль викладених в дисертації матеріалів дослідження – науковий.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час виконання дисертації здобувач дотримувався принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Як результат попередньої експертизи дисертації Мамони Ангеліни Геннадіївни у межах публічної презентації наукових результатів дисертації, проведеної на засіданні кафедри історії української та зарубіжної музики

Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та повноти основних результатів дослідження,

УХВАЛЕНО:

1. Дисертація **Мамони Ангеліни Геннадіївни «"Новий орієнталізм" у музиці першої третини ХХ століття (на прикладі композиторських прочитань поезії Рабіндраната Тагора)»**, представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Дисертацію присвячено вивченню особливостям переосмислення орієнтальної парадигми в творчості європейських та американських композиторів та введенню в науковий обіг поняття «новий орієнталізм». Її зміст відповідає спеціальності 025 – Музичне мистецтво. Визначені мета та завдання повністю розв'язані, основні положення дисертації обґрунтовують наукову новизну. Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії.

Результати дисертації пройшли апробацію на 13 науково-практичних конференціях; основні положення відображено у 3 наукових публікаціях у фахових збірках та в 3 публікаціях, виданих в збірках матеріалів конференцій.

2. Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація **Мамони Ангеліни Геннадіївни «"Новий орієнталізм" у музиці першої третини ХХ століття (на прикладі композиторських прочитань поезії Рабіндраната Тагора)»** має теоретичну, практичну значущість, наукову новизну; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та практичної сфер музичного мистецтва України. Дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, передбаченим пунктами 10 та 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), та може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 – «Культура і мистецтво».

3. Рекомендувати дисертацію **Мамони Ангеліни Геннадіївни на тему: «"Новий орієнталізм" у музиці першої третини ХХ століття (на прикладі композиторських прочитань поезії Рабіндраната Тагора)»** до захисту на

здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 – «Культура і мистецтво».

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на публічній презентації наукових результатів дисертації, яку було проведено на засіданні кафедри історії української та зарубіжної музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Головуюча на публічній презентації наукових результатів дисертації:

доктор мистецтвознавства, професор
кафедри загального та спеціалізованого фортепіано
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського

І. Г. Довжинець

Завідувач кафедри історії української та зарубіжної музики
доктор мистецтвознавства, професор

І. С. Драч